ئایا چیڕۆك گێڕانەوەیە؟ ... سەدیق سەعیدڕواندزی

لەپەراوێزی ناساندنی کتێبێکی تازە چاپکراویدا کەکۆمەڵە چیرۆِکێکە،نووسەری کتێبەکە لەو ڕۆژانەی ڕابردوودا لە ماڵپەڕێکدا وتبووی:(کتێبەکەم لە دەچیڕۆکی ئازاد پێکهاتووە.هەوڵمداوە مژارەکان بەشێوەیەك بگێڕمەوە کەلەگێڕانەوەی کەسی ترنەچێت و هی خۆم بێت). سەبارەت بەچیڕۆکی ئازاد، ئێمە هیچ شتێك ناڵێین کەنازانم مەبەستی لە چیڕۆکی ئازاد چییە؟ ئایا چیڕۆکی ئازادیش وەك شیعری ئازاد بوونی هەیە؟.

بەڵام دەمانەوێت بپرسین ئایابەڕاست چیڕۆك تەنها گێڕانەوەیە تاکو لە میانەی ئەو گێڕانەوەیەدا چیڕۆکنووسێك جیاواز بکەوێتەوە لە گەڵ چیڕۆکنووسێکی تر؟ ئەگەر چیڕۆك گێڕانەوەبێت، دەبووئێستا داپیرە و باپیرەی ئێمەهەموویان چیڕۆکنووس بوونایە. چونکە کەس ئەوەندەی ئەوان حیکایەت و بابەتی گێڕانەوەیان لانییە.کەهەمیشەش لەیەکێك لەقۆناغە دیاریکراوەکانی ژیانی ئێمەدا کەمنداڵییەبۆیانیان باسکردووین.

بۆیە گێڕانەوەی بابەتێك بەتەنها هەرگیز نابــێتە سیمایەکی جیاکەرەوەی دەقێك لەدەقێکی دیکە. چونکەچیڕۆك بەتەنها لە توخمێك پێکنەهاتووە،بەڵکو بونیادێکی هونەرییە کەچەندین ڕەگەزو تەکنیکی نووسینی جیاوازلەخۆدەگرێت. بێگومان گێڕانەوەیەکێکە لەڕەگەزەبنچینەیەکانی چیڕۆك.بەڵام هەمووشتێك نییە.چیرۆك بونیادێکی هونەرییە کەوێرای گێڕانەوە، ئەوا(پلوت،کات،کارەکتەر،شوێن،وەسف و دەربڕینە زماوانییەکان،دواتریش گێڕانەوە) پێکهاتەی سەرەکی چیڕۆکن،کەدواجارهەموویان یەکتری تەواو دەکەن و بەنەبوونی یەکێکییان،لەنگییەك دەکەوێتە چیڕۆکەکە.بۆنموونە:چیڕۆکنووس چی دەگێڕێتەوە گەرڕوواداوێك،یان بابەتێکی سەرنج ڕاکێش نەبێت کەخوێنەرکێش بکات. گێڕانەوە بەتەنها ناتوانێ کەسێك بکاتە چیڕۆکنووسێکی جیاوازداهێنەرلەوانی تر.بەڵکو هونەری نووسینی چیڕۆك بەگشتی لەهەمووڕووەکانەوە دەبنەجێگەی سەرنجی خوێنەر.

چیڕۆك گەلێك هەن، بابەتەکانیان ئاساییە وەلێ گێرانەوەکەیان شێوەیەکی هونەریانەی هێندە سەرنج ڕاکێشی هەیە، کە دەبێتە مایەی

سەرنجی خوێنەر.بەهەمان شێوەش چیرۆکی تریش هەن، کەگێڕانەوەکانیان لەگێڕانەوەی حیکایەت و داستانێکی فۆلکلۆری دەچێت.وەلێ کارەکتەرەکان،شوێن و دەربڕینەکان،گرێچنەی ڕووداوەکان، ئەوەندە هونەرییانە وئستاتیکانەکاری لەسەر کراوە کەئەوتوخمانەبەتەنها لەبری گێڕانەوە زۆرتردەبنە جێگەی سەرنجی خوێنەر. گەلێگ جارلەمیانەی خوێنەوەی چیرۆکێکدا بەتەنها وێنەیەکی هونەری، دەربڕینێك، شوێنێك، دەبنە جێگەی هەڵوەستەکردنی خوێنەر. ئەوەی لەهزری خوێنەر دەمێنێتەوە، گێڕانەوەکە نییەبەڵکوپەیامی دەقەکەیە.بەوەی کە ئەو چیرۆکە یاخود ئەوڕۆمانە، دەیەوێت چی بەخوێنەربڵێت. ئەمەلەلایەك لەلایەکی دیکەوە گێڕانەوە لەچیرۆك گرنگ نییە،هونەری گێڕانەوەکە گرنگە.

کەچیرۆکنووس چەنددەتوانێت لە ڕێی گەمەی زمانەوانی و تەکنیکی نووسینەوە خوێنەر بباتە نێو قوڵایی چیرۆکەکەی.چی گێڕانەوە گرنگ نییە،چۆن گێڕانەوە گرنگە. زۆربەی چیرۆکەکانی مارکیز بەهۆی سیحری گێڕانەوە لە ڕێگەی تەکنیکی ڕیالیزمی جادوویی بوونەتە جێگەی سەرنجی خوێنەران.واتە گێڕانەوەکەنا، تەکنیکی گێڕانەوەکە. شێوازی گێڕانەوەش بەتەنها لەڕێگەی فۆرمی زماندا نابێتە هۆی جیاوازکەوتنەوە لەگەڵ چیرۆکنووسێکی تر.بەڵکو وردەکاری و چنینی ڕووداوەکانی نێو گێڕانەوەکەیە،کەدەشێ فۆڕمێکی جیاوازبەدەق بدات. بۆیە هەڵەیە پێمانوابێت کەشتێکمان لەچیرۆك گێڕایەوە، ئەواجیاوازلەوانی تر دەکەوینەوە.

ئەی بابەت؟ ڕووداو؟پلوتی چیرۆکەکە؟ ئایائەمانەش بە شێك نین لەهونەری چیرۆکنووسین؟ لەڕاستیدا دەقی چیرۆك و ڕۆمان لەبیناکردنی ئەوباڵەخانەیە دەچێت کەدەبێ هونەرکاریی و ئەندازەکارییەکی وردووجوانی بۆبکرێت. وەك چۆن گرنگی بەهەموو سوچێکی باڵەخانەیەك دەدەین بۆئەوەی کەتەواو بوو بیناسازییەکەی ببێتە جێگەی جوانی، لەچیرۆکیشدا چیرۆکنووس دەبێ هەمان خەیاڵی هەبێت. ئەگەر لەباڵەخانەکە چەندخشتێك لەدیوارێك لابەرین، ئاخۆ سیماکەی چی لێدێت؟بەتەنها جەخت کردنەوەلە گرنگیدان بەیەك ڕەگەزی دیاریکرالەدەقدا، هەرگیزدەقێك جیاوازناخاتەوە لەگەڵ دەقێکی دیکە.بەڵکو فەزای دەق بەگشتی، دەبنە جێگەی سەرنجی خوێنەر.

ئەمە لەلایەك لەلایەکی ترەوە بەگشتی بۆ خوێنەر مەرج نییە گێڕانەوە لەچیرۆکدا جێگەی هەڵوەستە بێت. ئێمە زۆرجارلە میانەی خوێندنەوەی چیرۆکێکدا، ڕەنگە ڕەگەزی گێڕانەوە بەلامانەوە گرنگ نەبێت. چونکە ڕەنگەزۆربەمان بتوانین بەهەمان شێوازئەو ڕووداوە بگێڕینەوە

.بەڵکوتیمەی چیرۆکەکانمان بەلاوەگرنگە. کەئاخۆ ئەم چیرۆکە باسی چی دەکات؟ چ پەیامێکی هەیە بۆخوێنەر؟چیمان پێدەڵێت؟ چونکە نووسین بەگشتی بەرلەوەی چێژوجوانی بێت، بەرلەوەی تەکنیکی نووسین و پێکهاتەی زمانەوانی بێت،بەرلەوەی بابەت و ڕووداو بێت،بۆ من وەك خوێنەرێك پەیامێکی ئینسانییە.

لەوچەندڕۆژەداکۆمەڵەچیرۆکی(سەحەر)ی(سەلاحەدین دەمیرتاش)م خوێندەوە کەبەداخەوە ئێستا لەزیندانە. ئەوکۆمەڵە چیرۆکە لەڕووی تەکنیك و زمان، گێڕانەوە و فۆڕم،چیرۆکی سادەن و هەموو خوێنەرێك تێیان دەگات. بەڵام لە پشت ئەو سادەییەوە، پەیامێکی مرۆییانەی هێندەجوان هەبوو، کەبەڕاستی پێیانەوە سەرسام بووم. چونکە باس لەچەندین پرسی مرۆیی گرنگی وەك(بێکاری_چەوسانەوەی چینایەتی_ زیندان و تێکۆشان_ ژنکوشتن بەناوی شەڕەف_ خۆشەویستی) و چەندانی تریش دەکات. واتە ڕەنگدانەوەی واقیعی ژیانی مرۆڤەکانە لەو وڵاتە. ئەوەی لەو چیرۆکانەدا لەهزری منی خوێنەرمانەوە ئەوپەیامە بوو، نەك ڕەگەزی گێڕانەوە. بۆیە جیاوازکەتنەوە بەداهێنانی نوێ دەکرێت.بەوە دەکرێت کەدیدێکی تازەونوێمان لەدەقدا هەبێت. نەك چی دەگێڕینەوە. چونکە ئەگەرچیرۆک گێڕانەوە بێت بەتەنها، ئەوا ئێمەی کورد پێویستیمان هەربەچیرۆك نییە. لەبەرئەوەی ئەوەندە سەر گوزشتە و داستانی میللی و حیکایەتی فۆلکلۆریمان هەیەبۆ گێڕانەوە!!..

*ئەم بابەتە لەڕۆژنامەی (هەواڵ) ژمارە(746)ی ڕۆژی 2018-3-17 بڵاوکراوەتەوە…